

O'QUVCHILARDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Sharipov Yoqub G'aprovich

*Jizzax viloyati Forish tumani MMTB ga qarashli
80-sonli maktab amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Kreativ fikrlashning mazmuni, uning shaxs intellektual va ijodiy rivojlanishidagi o'rni hamda ta'lim jarayonida shakllanish xususiyatlari yoritib berilgan. Shuningdek, o'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishga ta'sir etuvchi psixologik omillar — motivatsiya, kognitiv faollik, mustaqil fikrlash, emotsional qo'llab-quvvatlash va qulay psixologik muhitning ahamiyati asoslab berilgan. Maqolada kreativ fikrlashni rivojlantirishda o'qituvchi va maktab psixologining roli, shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va interaktiv metodlardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: kreativ fikrlash, ijodkorlik, o'quvchi psixologiyasi, kognitiv rivojlanish, motivatsiya, mustaqil fikrlash, emotsional qo'llab-quvvatlash, ta'lim jarayoni, interaktiv metodlar, psixologik muhit, maktab psixologi, innovatsion ta'lim.

KIRISH

Bugungi globallashuv va tezkor rivojlanayotgan axborot texnologiyalari davrida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri o'quvchilarda mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishdir. Zamonaviy jamiyatda faqatgina tayyor bilimlarni egallash emas, balki ularni tahlil qilish, yangi g'oyalarni yaratish, muammolarga noodatiy yondashuv topa olish kabi kreativ fikrlash ko'nikmalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois kreativ fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Kreativ fikrlash - bu insonning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi, original va samarali g'oyalarni yaratish qobiliyatidir. O'quvchilarda bunday fikrlashni rivojlantirish ularning intellektual salohiyatini oshirish, muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish va hayotiy masalalarni mustaqil hal etish imkonini beradi. Ayniqsa, maktab yoshida bu jarayonning shakllanishi kelajakda shaxsning professional va shaxsiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda ta'lim tizimida an'anaviy yondashuvdan interaktiv va shaxsga yo'naltirilgan ta'limga o'tish jarayoni kuchayib bormoqda. Bu esa o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni mustaqil fikrlashga undash hamda ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Biroq ayrim holatlarda o'quvchilarda tayyor bilimlarni qabul qilishga odatlanish, mustaqil fikr

bildirishdan cho'chish yoki tanqidiy yondashuvning sustligi kabi muammolar kuzatiladi. Bu esa kreativ fikrlashning to'liq rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Kreativ fikrlashni shakllantirishda psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. O'quvchining ichki motivatsiyasi, o'ziga bo'lgan ishonchi, emotsional barqarorligi hamda qulay psixologik muhit uning ijodiy faoliyatini faollashtiradi. Agar o'quvchi o'z fikrini erkin ifoda eta olsa, xatolardan qo'rqmasa va qo'llab-quvvatlashni his qilsa, unda yangi g'oyalar yaratish qobiliyati yanada rivojlanadi. Aksincha, tanqidiy va salbiy muhit kreativlikning pasayishiga olib keladi. Shuningdek, maktab psixologi va pedagoglarning roli ham bu jarayonda juda muhimdir. O'qituvchi o'quvchini faqat bilim oluvchi sifatida emas, balki ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida rivojlantirishga e'tibor qaratishi lozim. Dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish, erkin fikr bildirishga imkon berish va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning kreativ salohiyatini oshiradi. O'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari, uning shakllanish mexanizmlari, ta'lim jarayonidagi o'rni hamda samarali rivojlantirish usullari ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, ijodiy fikrlashni qo'llab-quvvatlashda maktab, oila va pedagogik muhitning o'zaro hamkorligi muhim omil sifatida yoritib beriladi.

ASOSIY QISM

Kreativ fikrlash — bu o'quvchining mavjud bilim, tajriba va tasavvurlari asosida yangi, original hamda samarali g'oyalarni yaratish qobiliyatidir. U shaxsning intellektual salohiyati, muammoli vaziyatlarga yondashuvi va hayotiy qarorlar qabul qilish jarayonida muhim o'rin tutadi. O'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonining sifatini oshirish bilan birga, ularning mustaqil fikrlovchi va tashabbuskor shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Kreativ fikrlashning shakllanishi bir qator psixologik omillar bilan chambarchas bog'liq. Eng avvalo, ichki motivatsiya muhim ahamiyatga ega. O'quvchi o'qishga, yangi bilimlarni egallashga va ijodiy izlanishga ichki qiziqish bilan yondashsa, uning ijodiy salohiyati tez rivojlanadi. Tashqi majburlash emas, balki qiziqish va ehtiyoj asosida harakat qilish kreativ fikrlashni faollashtiradi. Shuningdek, emotsional barqarorlik ham ijodkorlikning muhim shartlaridan biridir. O'quvchi o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan, xatolardan qo'rqmaydigan va tanqidiy fikrlashga ruxsat beriladigan muhitda ijodiy fikrlashga ko'proq moyil bo'ladi. Aksincha, qo'rquv, tanqid va bosim mavjud bo'lgan muhitda bola o'z fikrini yashirishga yoki tayyor javoblarni takrorlashga odatlanadi, bu esa kreativlikni susaytiradi. Kognitiv jarayonlar, ya'ni diqqat, xotira, tasavvur va tafakkur ham kreativ fikrlash rivojida muhim rol o'ynaydi. O'quvchining tasavvur qilish qobiliyati qanchalik keng bo'lsa, u shunchalik yangi g'oyalarni yaratishga qodir bo'ladi. Shu sababli dars jarayonida muammoli vaziyatlar, mantiqiy topshiriqlar va ijodiy vazifalardan foydalanish o'quvchilarning aqliy faolligini oshiradi. Ta'lim jarayonida interaktiv metodlarning qo'llanilishi kreativ fikrlashni rivojlantirishda

samarali vosita hisoblanadi. “Aqliy hujum”, “klaster”, “loyiha asosida o‘qitish”, “rol o‘ynash”, “muammoli ta’lim” kabi metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini kuchaytiradi va ularni yangi g‘oyalar ishlab chiqishga undaydi. Bunday yondashuvlar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. O‘qituvchining roli kreativ fikrlashni shakllantirishda juda muhimdir. O‘qituvchi o‘quvchining fikrini qo‘llab-quvvatlashi, uni rag‘batlantirishi va har bir g‘oyaga hurmat bilan yondashishi kerak. Tanqidni to‘g‘ri yo‘naltirish, xatoni o‘rganish vositasi sifatida qabul qilishga o‘rgatish ijodiy muhitni shakllantiradi. O‘qituvchi tomonidan yaratilgan ijodiy psixologik muhit o‘quvchilarda erkin fikrlash va tashabbuskorlikni kuchaytiradi. Maktab psixologi ham kreativ fikrlashni rivojlantirish jarayonida muhim o‘rin tutadi. Psixolog o‘quvchilarning individual xususiyatlarini o‘rganib, ularning ijodiy salohiyatini aniqlaydi va rivojlantirishga qaratilgan treninglar, mashg‘ulotlar hamda psixologik o‘yinlar tashkil etadi. Guruhiy ishlar, kommunikativ mashqlar va ijodiy topshiriqlar o‘quvchilarning o‘zaro hamkorlikda fikrlashini kuchaytiradi. O‘quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda oilaviy muhit ham katta ahamiyatga ega. Ota-onaning bolaga nisbatan qo‘llab-quvvatlovchi munosabati, uning fikrini tinglashi va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon berishi ijodiy salohiyatni oshiradi. Aksincha, doimiy cheklovlar va tanqidlar bola fikrlash erkinligini kamaytiradi. Shuningdek, zamonaviy ta’limda raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish ham kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Onlayn platformalar, ta’limiy ilovalar va raqamli resurslar o‘quvchilarga mustaqil izlanish, loyihalar yaratish va yangi bilimlarni kashf etish imkonini beradi. Biroq bu jarayon nazorat va maqsadli yo‘naltirishni talab qiladi. Umuman olganda, kreativ fikrlashni rivojlantirish murakkab, ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u psixologik, pedagogik va ijtimoiy shart-sharoitlarga bog‘liqdir. O‘quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirish uchun motivatsiya, qulay psixologik muhit, interaktiv ta’lim metodlari va qo‘llab-quvvatlovchi munosabat tizimi uyg‘un holda ishlashi zarur. Bu esa ularning kelajakda mustaqil, ijodkor va raqobatbardosh shaxs bo‘lib yetishishiga zamin yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish bugungi ta’lim tizimining eng muhim va dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki kreativ fikrlash nafaqat bilimlarni o‘zlashtirish, balki ularni amaliyotda qo‘llash, yangi g‘oyalar yaratish va muammolarga noodatiy yondashuv topish imkonini beradi. Bu esa o‘quvchilarning intellektual salohiyatini oshirib, ularni mustaqil fikrlovchi, tashabbuskor va ijodkor shaxs sifatida shakllantiradi. Kreativ fikrlashning rivojlanishiga ichki motivatsiya, emotsional barqarorlik, qulay psixologik muhit hamda o‘qituvchi va psixologning to‘g‘ri pedagogik yondashuvi muhim ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, interaktiv metodlardan foydalanish, erkin fikr bildirishga sharoit yaratish va o‘quvchini qo‘llab-quvvatlash ijodiy salohiyatni faollashtirishda katta

ahamiyatga ega. Shuningdek, oilaviy muhit ham kreativ fikrlashni shakllantirishda muhim omil bo'lib, ota-onaning farzandga nisbatan e'tiborli va qo'llab-quvvatlovchi munosabati uning mustaqil fikrlashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Raqamli texnologiyalardan to'g'ri va maqsadli foydalanish esa o'quvchilarning ijodiy izlanishlarini yanada kengaytiradi. Kreativ fikrlashni rivojlantirishda maktab, oila va psixologik muhitning o'zaro hamkorligi juda muhimdir. Ushbu omillar uyg'unligi o'quvchilarda ijodkorlikni shakllantirib, ularni zamonaviy jamiyat talablariga javob beradigan barkamol shaxslar etib tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Davletshin M.G. **Umumiy psixologiya.** – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
2. Karimova V.M. **Psixologiya.** – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. G'oziev E.G'. **Yosh davrlari psixologiyasi.** – Toshkent: Universitet, 2020.
4. Nishonova Z.T. **Pedagogik psixologiya asoslari.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. To'xtayeva M.X. **O'smirlar psixologiyasi va tarbiya masalalari.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
6. Андреева Г.М. **Социальная психология.** – Москва: Аспект Пресс, 2019.
7. Немов Р.С. **Психология.** – Москва: Владос, 2018.
8. Turdiyev N.Sh. **Axborot texnologiyalari va media madaniyat.** – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
9. UNESCO. **Digital Learning and Child Well-Being Report.** – Paris, 2023.
10. World Health Organization. **Public Health Implications of Excessive Screen Use Among Children and Adolescents.** – Geneva, 2022.
11. Internet ma'lumotlari